

Sygn. akt II Ca 1331/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 czerwca 2013 roku

Sąd Okręgowy w Szczecinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Violetta Osińska (spr.)
Sędziowie:	SO Marzenna Ernest SO Zbigniew Ciechanowicz
Protokolant:	st. sekr. sąd. Dorota Szlachta

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 6 czerwca 2013 roku w S.

sprawy z powództwa **A. R., D. R. i M. M.**

przeciwko **A. T.**

o zachówek

na skutek apelacji wniesionej przez powodów

od wyroku Sądu Rejonowego w Choszcznie

z dnia 2 października 2012 r., sygn. akt I C 173/11

1. zmienia zaskarżony wyrok tylko o tyle, że punktowi III nadaje następujące brzmienie: „zasądza od pozwanego A. T. na rzecz każdego z powodów: A. R., D. R. i M. M. kwoty po (...),50 (dwa tysiące czterysta trzydzieści trzy złote pięćdziesiąt groszy) tytułem kosztów postępowania;

2. oddala apelację w pozostałym zakresie;

3. zasądza od każdego z powodów: A. R., D. R. i M. M. na rzecz pozwanego A. T. kwoty po 492 (czterysta dziewięćdziesiąt dwa) złote w tym podatek VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

II Ca 1331/12

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 2 października 2012 roku, sygn. akt I C 173/11, Sąd Rejonowy w Choszcznie zasądził od pozwanego A. T. na rzecz powodów: A. R. kwotę 21.671,93 zł, D. R. kwotę 21.671,93 zł, M. M. kwotę 21.671,93 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 4 lipca 2011r. (punkt I. wyroku), w pozostałych zakresie oddalił powództwo (punkt II wyroku), zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 7.300,50 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (punkt

III wyroku), przyznał radcy prawnemu W. Ś. ze środków Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego w Choszczynie kwotę 3.600 zł powiększonej o stawkę należnego podatku Vat tytułem nieopłaconej pomocy prawnej ponoszonej przez Skarb Państwa z urzędu (punkt IV wyroku), odstąpił od obciążenia pozwanego A. T. brakującymi kosztami sporządzonej opinii biegłego (punkt V wyroku).

Powyższe orzeczenie Sąd Rejonowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

W dniu 4 lipca 2011 roku do Sądu Rejonowego w Choszczynie wpłynął pozew M. M., A. R. i D. R. przeciwko A. T. o zapłatę na rzecz każdego z powodów kwoty 21.666,66 zł tytułem zachowku po zmarłej K. R. wraz z ustawowymi odsetkami od daty uprawomocnienia się postanowienia o nabyciu spadku, tj. 20 stycznia 2011r. i kosztami postępowania sądowego. Pozwany A. T. co do zasady uznał powództwo, zakwestionował natomiast wartość nieruchomości wskazując jednocześnie, że wynosi ona zgodnie z decyzją Naczelnika Urzędu Skarbowego w C. w przedmiocie ustalenia wysokości podatku od spadków i darowizn kwotę 103.500,00zł. Pismem procesowym z dnia 10 kwietnia 2012 roku pełnomocnik powodów rozszerzył powództwo do kwoty 23.233,33 zł na rzecz każdego z powodów z tytułu zapłaty należnego powodom zachowku. W ocenie Sądu Rejonowego powództwo okazało się częściowo zasadne. Roszczenie dochodzone było na podstawie art. 991 k.c.. Na mocy testamentu z dnia 11 grudnia 2002 roku spadek po K. R. nabył w całości A. T.. K. R. miała troje dzieci - powodów M. M., A. R. i D. R.. W postępowaniu o zachówek Sąd pierwszej instancji ustalił, że jedynym składnikiem masy spadkowej po zmarłej K. R., był lokal mieszkalny położony w C. przy ulicy (...). Żadna ze stron nie wskazywała na inny majątek. Pozwany A. T. podniósł kwestię istnienia długów spadkowych i wnosił o uwzględnienie ich przy ustalaniu wartości spadku. W sprawie został dopuszczony dowód z opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego na okoliczność ustalenia wartości nieruchomości położonej w C. przy ulicy (...). Biegły rzeczoznawca majątkowy W. J. sporządził opinię, w której oszacował wartość nieruchomości na kwotę 139.400 zł. Uwzględniając tę wartość nieruchomości spadkowej, Sąd pomniejszył ją o kwotę pasywów składającej się z kwoty 50000,95 zł jako kwoty niespłaconego kredytu konsumpcyjnego z dnia 5 grudnia 2000r. oraz kwoty 4367,46 zł jako zaległości z tytułu kosztów zarządu i funduszu remontowego na dzień 9 kwietnia 2010r. Czysta wartość spadku wyniosła 130.031,59 zł. Jako podstawę prawną orzeczenia o odsetkach ustawowych Sąd Rejonowy wskazał przepisy art. 481 paragraf 1 i 2 k.c. oraz datę wezwania do zapłaty, za którą Sąd przyjął datę złożenia pozwu – 4 lipca 2011r. O kosztach orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. i zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 7.300,50 zł, na którą składa się kwota 3250 zł tytułem opłaty od pozwu, opłaty od pełnomocnictw w kwocie 51 zł, wynagrodzenie zawodowego pełnomocnika w kwocie 3600 zł ustalone na podstawie § 6 pkt 6, § 15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 roku, Nr 163, poz. 1348 ze zm.) Sąd Rejonowy przyznał radcy prawnemu ustanowionemu z urzędu kwotę 3.600 zł tytułem nieopłaconej pomocy prawnej. W pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Apelację od powyższego wyroku wniosła strona powodowa, zaskarżając wyrok w części oddalającej powództwo powyżej zasądzonych kwot 21 671,93 zł (łącznie 65015,79 zł) oraz w zakresie zasądzonych na rzecz pozwanego kosztów procesu oraz kosztów zastępstwa procesowego w kwotach 7300,50 zł i 3600 zł. Strona skarżąca orzeczeniu temu zarzuciła:

- 1) obrazę prawa procesowego, tj. art. 130 (2) k.p.c.- poprzez jego niezastosowanie i nie doręczenie przez Sąd pełnomocnikowi powodów zarządzenia o zwrocie nie opłaconego pisma z dnia 10 kwietnia 2012 roku, podlegającego opłacie stosunkowej, zawierającego modyfikację pozwu poprzez podwyższenie żądanych od pozwanego kwot tytułem zachowku,
- 2) obrazę prawa materialnego, tj. art. 481 par. 1 k.c. - poprzez jego nie zastosowanie i nie zasądzenie od pozwanego odsetek należnych powodom od żądanej w toku postępowania kwoty zachowku, za okres od daty uprawomocnienia się postanowienia o nabyciu spadku po K. R., tj. od dnia 20 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty,

3) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu, mający wpływ na jego treść a polegający na błędnym przyjęciu, że to powodowie są zobowiązani do zwrotu pozwanemu kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego, w sytuacji gdy pozwany jest stroną przegrywającą sprawę, brak jest podstaw do wzajemnego zniesienia kosztów lub stosunkowego rozdzielenia, brak jest podstaw do zastosowania przez Sąd zasady zawinienia określonej w art. 103 k.p.c.,

4) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu, mający wpływ na jego treść a polegający na błędnym przyjęciu, że powodom nie przysługuje od pozwanego zwrot kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego w sytuacji gdy pozwany jest stroną przegrywającą sprawę, brak jest podstaw do wzajemnego zniesienia kosztów lub stosunkowego rozdzielenia, brak jest podstaw do zastosowania przez Sąd zasady zawinienia określonej w art. 103 k.p.c.

Wskazując na powyższe zarzuty, strona skarżąca wniosła o:

1) zmianę zaskarżonego wyroku poprzez

a) zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kwot po 23.233,33 zł (łącznej kwoty 69.999,99 zł) wraz z ustawowymi odsetkami od daty uprawomocnienia się postanowienia o nabyciu spadku po K. R., tj. od dnia 20 stycznia 2011 roku do dnia zapłaty,

b) zasądzenie od pozwanego solidarnie na rzecz powodów kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych,

2) zasądzenie od pozwanego solidarnie za rzecz powodów kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych

ewentualnie:

3) uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie w niewielkiej części i to dotyczącej jedynie orzeczenia o kosztach postępowania z uwzględnieniem zakresu i kierunku zaskarżenia. Sąd Rejonowy przeprowadził w niniejszej sprawie postępowanie dowodowe we właściwym kierunku i zakresie, zebrane w jego wyniku dowody poddał prawidłowej ocenie i poczynił na ich podstawie poprawne ustalenia faktyczne. Sąd pierwszej instancji uwzględnił wszystkie dowody zawnioskowane przez strony procesowe oraz logicznie i przekonująco je przeanalizował i ocenił. Dał temu wyraz w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, którego wywody prawne są trafne i wyczerpujące. Sąd Okręgowy w całości akceptuje ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz podziela jako słuszne jego stanowisko, leżące u podstaw zaskarżonego rozstrzygnięcia. Powodowie są spadkobiercami ustawowymi, którym -jak słusznie uznał Sąd pierwszej instancji- przysługuje roszczenie o zapłatę kwoty niezbędnej do pokrycia zachowku. W niniejszej sprawie bezspornym było, iż powodowie spełnią warunki konieczne dla powstania roszczenia o zapłatę zachowku. Gdyby spadkobranie miało charakter ustawowy, powodowie jako dzieci spadkodawczyni dziedziczyliby po niej z mocy ustawy na podstawie art. 931 § 1 i 2 k.c. W sytuacji, gdyby spadkobranie po K. R. następowało według reguł ustawowych, do spadku po niej powołani byliby: syn A. R. (1/3 część spadku), syn D. R. (1/3 część spadku) oraz córka M. M. (1/3 część spadku). Biorąc pod uwagę, że powodowie w chwili śmierci spadkodawczyni nie byli trwale niezdolni do pracy ani małoletni - należy im zachówek powinien odpowiadać połowie wartości udziału spadkowego, który by im przypadła przy dziedziczeniu ustawowym. Bezsporne jest także, że spadek po K. R. nabył w całości na podstawie testamentu notarialnego pozwany A. T.. Ustosunkowując się do zarzutu naruszenia art. 481 k.c. należy stwierdzić, iż ten zarzut okazał się niezasadny. Wskazać należy, że zagadnienie oznaczenia daty początkowej zasądzenia odsetek za opóźnienie od roszczenia o zachówek nie jest jednolicie ukształtowane w orzecznictwie. W świetle jednego nurtu poglądów,

roszczenie o zachówek staje się wymagalne z chwilą określenia przez sąd jego wysokości według cen z daty orzekania o nim i dopiero z tą datą staje się możliwe naliczanie odsetek za opóźnienie. Pogląd drugi wskazuje natomiast, że zastosowanie w tym przypadku znajduje ogólna reguła z art. 455 k.c. i tym samym odsetki za opóźnienie należą się od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty. W ślad za orzecznictwem Sądu Najwyższego (tak w szczególności: wyrok SN z dnia 17 kwietnia 2009 r., III CSK 298/08, wyrok SN z dnia 17 września 2010 r., II CSK 178/10) uznając deklaratorywny charakter orzeczenia o zachowku, Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie akceptuje drugie ze wskazanych stanowisk. Zważywszy, że pozew został złożony w dniu 4 lipca 2011 r., zatem to z chwilą doręczenia stronie pozwanej jego odpisu, pozwany został wezwany do zapłaty dochodzonej w tej sprawie kwoty zachowku. Z uwagi jednak na zakaz reformationis in peius wyrażony w art. 384 k.p.c. nie była możliwą zmiana orzeczenia w zakresie odsetek ustawowych w sposób zgodny z powołaną zasadą ustalania biegu odsetek. Z tych przyczyn Sąd odwoławczy nie znalazł podstaw do przyznania odsetek od chwili uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Podstawę prawną w zakresie rozstrzygnięcia o odsetkach stanowi bowiem art. 481 § 1 i 2 k.c.

Nie są trafne pozostałe zarzuty zawarte w apelacji. Sąd Rejonowy podczas wyrokowania uwzględnił treść pisma z dnia 10 kwietnia 2012 r., które zawierało modyfikacje pozwu poprzez podwyższenie żądanych od pozwanego kwot tytułem zachowku. Pismo zostało włączone do akt sprawy oraz doręczone pełnomocnikowi pozwanego. Sąd Rejonowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wyjaśnił, iż zasądzenie zachowku w wysokości niższej niż ta, która wynikała z w/w pisma nastąpiło w wyniku uwzględnienia wykazanych długów spadkowych. Sąd Okręgowy w pełni podzielił ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji w zakresie określenia wysokości należnego zachowku przysługującego każdemu z powodów. Słusznie Sąd Rejonowy ustalając wartość spadku oparł się na pisemnej i ustnej opinii biegłego rzeczoznawcy. W ocenie Sądu Okręgowego nie było podstaw do zakwestionowania opinii biegłego. Biegły W. J. jest rzeczoznawcą majątkowym uprawnionym w myśl przepisów ustawy o gospodarce nieruchomościami, dlatego jego spostrzeżenia mają walor pochodzących od osoby posiadającej wiadomości specjalne w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. Operat zawiera wymaganą przepisami prawa treść oraz nie zawiera niejasności, pomyłek czy braków. Biegły rzeczoznawca majątkowy w sporządzonej opinii (operacie szacunkowej) określił, że wartość przedmiotowej nieruchomości, według stanu na dzień otwarcia spadku i wartości rynkowej z daty orzekania wynosi 139.400 zł. Wartość ta została ustalona metodą skorygowanej ceny średniej. Na rozprawie przed Sądem Rejonowym biegły ustosunkował się do zastrzeżeń wniesionych przez pozwanego, wskazując, że kwota przyjmowana przez Urząd Skarbowy nie jest wyceną. Podkreślenia wymaga, że biegły w opinii pisemnej zawarł stanowcze, logiczne i wszechstronnie umotywowane wnioski. Przed sporządzeniem opinii dokonał oględzin nieruchomości oraz sporządził jej dokumentację fotograficzną. Następnie szczegółowo opisał przedmiotową nieruchomość i przytoczył podstawy teoretyczne wykonanych przez siebie obliczeń. Wysłuchany na rozprawie ustosunkował się w sposób zwięzły i przekonujący do wszystkich przedstawionych przez pozwanego zarzutów. Dlatego Sąd Okręgowy podzielił wnioski końcowe tejże opinii i przyjął wartość nieruchomości ustaloną przez biegłego jako podstawę obliczenia zachowku. Przy obliczaniu wysokości zachowku należy ustalić czystą wartość spadku. Wartość ta to różnica między wysokością aktywów wchodzących w skład spadku, a wysokością długów spadkowych. Punktem odniesienia przy ustalaniu stanu czynnego spadku dla potrzeb obliczenia wysokości należnego zachowku może być jedynie chwila otwarcia spadku będąca chwilą śmierci spadkodawcy (art. 922 § 1, art. 924 i 925 k.c.). Ustalenie składu spadku, mianowicie różnicy między wartością stanu czynnego spadku (aktywów) i wartością stanu biernego spadku (pasywów), następuje więc, co do zasady, według reguł określonych w art. 922 k.c., nie uwzględnia się jedynie zapisów i poleceń oraz oczywiście długów z tytułu zachowku (wyr. SN z dnia 14 marca 2008 r., IV CSK 509/07, Lex nr 445279). Uwzględnia się natomiast zapisy windykacyjne (art. 993 k.c.). Na gruncie niniejszej sprawy przy ustaleniu wartości czynnego spadku należało uwzględnić niekwestionowane przez powodów długi spadkowe. Do długów spadkowych należały zaległości z tytułu kosztów zarządu i funduszu remontowego, które na dzień 9 kwietnia 2010 roku wynosiły 4.367,46 zł oraz kwota niespłaconego kredytu konsumpcyjnego nr (...) z dnia 5 grudnia 2000 roku w wysokości 5001,95 zł. Słusznie Sąd Rejonowy nie uwzględnił kosztów zaliczki na eksploatację i fundusz remontowy w wysokości 1.211, 86 zł, gdyż jak wynika z lektury zebranego materiału dowodowego wskazana kwota odpowiada zaległości na dzień 31 marca 2011 roku, zatem dotyczy okresu po śmierci spadkodawczyni tj. okresu w którym właścicielem lokalu był i jest pozwany.

Sąd pierwszej instancji nie wziął pod uwagę również zaległości z tytułu opłat gazowych w wysokości 1332 zł ponieważ z przedstawionych dokumentów nie wynika w jakim okresie zaległość powstała.

Reasumując zatem stwierdzić należy, że zgodnie z tym Sąd Rejonowy przyjął jako wartość czynnego spadku (po odliczeniu wartości pasywów w kwotach 5000,95 zł i 4.367,46 zł) kwotę 130.031,59 zł. Biorąc pod uwagę reguły obowiązujące przy ustaleniu zachowku Sąd Okręgowy przyjął, że każde z dzieci spadkodawczyni w przypadku dziedziczenia ustawowego otrzymałoby 1/3 część spadku tj. kwotę 43.343,86 zł. Na podstawie art. 991 § 1 k.c. zachówek, jaki im przysługuje wynosi połowę tej kwoty i odpowiada 21.671,93 zł. Mając na uwadze powyższe, kwota należnego zachowku wyniosła 21.671,93 zł. Sąd Okręgowy podziela więc w tym zakresie ustalenia Sądu pierwszej instancji. Nie można w końcu podzielić zarzutu skarżącego co do błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu, polegającego na błędnym przyjęciu, że to powodowie są zobowiązani do zwrotu pozwanemu kosztów procesu w tym zastępstwa procesowego. Sąd Rejonowy w zaskarżonym wyroku w treści pkt III wyraźnie wskazał iż: „zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 7.300, 50 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania”. Zostało to potwierdzone również w pisemnym uzasadnieniu wyroku. Zarzut skarżącego w ocenie Sądu może być wynikiem jedynie błędnego i niedokładnego przeanalizowania treści wyroku oraz jego uzasadnienia. Niezależnie od treści zarzutów zawartych w apelacji strony powodowej ostatecznie Sąd Okręgowy dokonał zmiany treści pkt III zaskarżonego wyroku. Zmiana orzeczenia Sądu Rejonowego w zakresie kosztów postępowania polegała na zasądzeniu tytułem kosztów postępowania od pozwanego A. T. na rzecz każdego z powodów kwoty po 2.433,50 zł. Podkreślić należy bowiem, iż charakter roszczenia o zachówek, będącego przedmiotem niniejszego postępowania, nie uzasadnia w rozumieniu art. 369 k.c. wydanego w przedmiocie kosztów postępowania rozstrzygnięcia o solidarnym zobowiązaniu. Sąd Rejonowy dał temu prawidłowo wyraz w rozstrzygnięciu zawartym w punkcie I. wyroku. Konsekwentnie zatem powinien orzec również o kosztach postępowania. Na koszty postępowania składa się kwota: 51 zł tytułem opłat od pełnomocnictw, 3250 zł tytułem opłaty od pozwu, 100 zł tytułem opłaty od wniosku o udzielenie zabezpieczenia, 1259,22 zł tytułem wydatku związanego z wynagrodzeniem biegłego oraz kwota 2400 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego obliczona zgodnie z § 6 ust 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. W zakresie przyznania zwrotu kosztów w wysokości odpowiadającej wysokości wynagrodzenia jednego pełnomocnika Sąd Okręgowy uwzględnił charakter współuczestnictwa po stronie powodowej, podejmowanie łącznie czynności procesowych przez pełnomocnika zawodowego dla wszystkich powodów jednocześnie. Powyższe odpowiada utrwalonemu pogładowi wyrażonemu w praktyce orzeczniczej oraz poglądach Sądu Najwyższego (m.in. postanowienie z 7 kwietnia 2011r. sygn. IV CZ 142/10). Z uwagi jednak na okoliczność zaskarżenia wyroku wyłącznie przez stronę powodową Sąd Okręgowy uznał, iż zakaz wynikający z treści art. 384 k.p.c. uniemożliwił obniżenie zasądzonej z tytułu kosztów postępowania kwoty 7300zł 50 gr do kwoty prawidłowo ustalonych łącznie kosztów poniesionych przez stronę powodową. W konsekwencji kwota ta podlegała podziałowi na trzech powodów, co stanowiło kwotę 2433 zł 50 należną każdemu z powodów odrębnie. Jedynie marginalnie Sąd Okręgowy wskazuje, iż strona powodowa nie objęła zakresem zaskarżenia orzeczenia zawartego w punkcie V wyroku.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.c. orzekł jak w punkcie 1. sentencji wyroku. W pozostałym zakresie apelacja jako niezasadna podlegała oddaleniu, o czym Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł w punkcie 2. sentencji wyroku. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego zapadło na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. wobec faktu, że strona powodowa przegrała postępowanie apelacyjne (w całości co do należności głównej, odsetek). W skład kosztów postępowania apelacyjnego strony pozwanej weszło jedynie wynagrodzenie pełnomocnika pozwanego obliczone zgodnie z § 6 ust 1 pkt 5 w związku z § 12 ust 1 pkt 1, § 15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 roku, Nr 163, poz. 1348 ze zm.), powiększone o VAT, o czym Sąd Okręgowy orzekł w punkcie 3 wyroku.